

Presenting a Model of the Influence of Native Culture on the Design of Residential Buildings

Babak Golestani¹, Zolfaghar Rashidi², Rozita Sepehrnia³

Received: Dec, 8, 2025; Accepted: May, 1, 2026

Abstract:

The aim of the present study is to develop a model to investigate the extent and manner of the impact of local culture on the design of residential buildings. This research is applied in terms of purpose and employs a mixed-method approach, combining qualitative and quantitative methodologies. In the first phase, to design a paradigmatic model of the impact of local culture on residential architecture, the Grounded Theory method was utilized. The statistical population for the qualitative phase consisted of 20 faculty members in cultural management and executive experts from cultural institutions in Tehran. Data collection tools were researcher-developed coding forms, the validity of which was confirmed by a Delphi panel and the reliability by the Pi Scott index (0.95). The findings from the qualitative analysis revealed that the factors influencing the model of local culture's impact on residential design were organized into 15 main categories across five dimensions: core factors (development of local housing), causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, strategies, and outcomes. In the second phase, to develop the quantitative model, the statistical population included all managers, housing sector experts, and construction industry activists in Tehran, estimated at approximately 130,000 individuals. Using the Morgan table, a sample size of 347 was determined. The data collection tool was a researcher-developed questionnaire, with its validity confirmed through face validity and reliability verified by Cronbach's alpha test. Data analysis was conducted at two levels: descriptive statistics (frequency, percentage, and mean) and inferential statistics using confirmatory factor analysis with SPSS 22, LISREL 8.54, and Excel software. The results of the model testing indicated that all extracted coefficients and parameters were significant. Additionally, the examination of the mean coefficients of the components showed that interaction with nature (mean = 0.89) in the causal conditions dimension, the art, talent, and creativity of architects (mean = 0.87) in the contextual conditions dimension, housing evaluation (mean = 0.96) in the intervening conditions dimension, aesthetic aspects (mean = 0.95) in the strategies dimension, and adherence to local culture (mean = 1.177) in the outcomes dimension had the greatest impact. The overall conclusion emphasizes that a successful return to indigenous culture in housing design requires institutional support, regulatory reform, enhancement of professional education, and the intelligent management of economic-cultural conflicts.

Keywords: Urban Governance, Architecture, Culture, Native Culture, Design of Residential Buildings

Intensive Abstract

Introduction:

In today's world, the design of residential buildings is no longer limited to technical and aesthetic aspects, but due to the cultural and social complexities of societies, it requires considering the influences of indigenous culture on the design process. This research was conducted with the aim of designing a model of the influence of indigenous culture on the design of residential buildings.

Methodology:

This research is a sequential and exploratory qualitative strategy, and the statistical sample in the qualitative section included all academic experts and experts in the field of culture and architecture, which were equal to 20 people. The

---

¹ *Department of Cultural Management , Ki.C. ,Islamic Azad University , Kish , Iran. Email: babak.golestani@iau.ac.ir*

² *Department of Educational Science, Ro.C. ,Islamic Azad University , Iran (Corresponding Author). Email: zo.rashidi@iau.ac.ir*

³ *Department of Cultural and Media Studies CT.C. , Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: ro.sepehrnia@iau.ac.ir*

research tool included researcher-made coding sheets, the validity of which was confirmed by the members of the Delphi group and its reliability was calculated with the P-Scott criterion of 0.95.

Findings:

The research findings showed that the factors related to the model of the influence of indigenous culture on the design of residential buildings were identified in the form of 16 categories and 46 conceptual codes, and were placed in the 5 dimensions of the paradigm model as causal conditions (3categories), strategies (3categories), background conditions (3categories), intervening or mediating conditions (3categories), and consequences (4 categories). In general, it can be concluded that by utilizing the study findings, it is possible to formulate comprehensive and diverse programs for the influence of indigenous culture in the design of residential buildings in "macro", "intermediate" and "operational" strategies in order to achieve the influence of indigenous culture in the design of residential buildings

Conclusion:

In general, it can be concluded that by utilizing the study findings, it is possible to formulate comprehensive and diverse programs for the influence of indigenous culture in the design of residential buildings in "macro", "intermediate" and "operational" strategies in order to achieve the influence of indigenous culture in the design of residential buildings. The proposed model of this study can be utilized as a native-oriented model for urban policymakers, architectural designers, and housing institutions to maintain and strengthen the connection between contemporary architecture and the cultural and social roots of Iranian societies.”

Research limitations:

Few researches and researches have been done in the country focusing on the influence of local culture in the design of residential buildings, and the lack of research in this field causes the comparability feature to be impaired and a completely comprehensive research is not done in this field.

The data collection tool in the quantitative part of this study was limited to a questionnaire. The use of other data collection tools, such as interviews or observation, could yield more comprehensive results.

Another limitation of this research is that the sample was limited to managers and employees of cultural organizations in Tehran.

The results of this study are limited to cultural organizations in Tehran, so generalizing the results to other cultural organizations in other places should be done with caution.

The findings of this study are limited to the time period during which the data was collected, and its validity is limited to a short period of time. The passage of time may change the results obtained.

Practical suggestions:

Attention of housing construction professionals to the use of community cultural principles and values in the design of residential buildings

Attention of housing construction professionals to the use of new structures with native facades in the design of residential buildings

Attention of housing construction stakeholders to the use of cultural programs to solve housing construction problems

Housing construction stakeholders pay attention to the impact of construction quality as one of the important factors in reducing costs and implementation time of construction projects.

Attention of housing construction workers to respect religious values in architecture (qibla, space veil) in the design of residential buildings

Suggestions for future research:

Given that the data collection tool in the present study was limited to a questionnaire, it is suggested that new research be conducted using other data collection tools, such as interviews or observations, to obtain more comprehensive results.

It is suggested that in order to expand the current research model, more models be designed through exploratory analysis tests to conduct a more detailed and specialized structural and exploratory study of the items, so that these items can be localized for different communities and this discussion can be addressed in a more specialized manner.

Given that the research findings are limited to the time period of data collection and its validity is limited to a short period of time, it is suggested that this research be conducted in different time periods in the country.

Given that the results of this study are limited to managers and employees of cultural organizations in Tehran and generalizing its results to managers and employees of cultural organizations in other cities is not correct, it is suggested that this study be conducted among managers and employees of cultural organizations in other cities as well.

Given that many organizations lack a strategic plan and do not define a clear mission, mission, and goals for their employees. In some cases, even when a strategic plan is developed, it is not implemented properly. It is suggested that a strategic research be conducted in line with upstream documents such as the five-year development plans and the administrative system reform roadmap, and in line with institutionalizing and developing indigenous culture in the design of residential buildings in the country.

مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان های مسکونی

بابک گلستانی^۴ ذوالفقار رشیدی^۵ رزیتا سپهرنیا^۶

تاریخ دریافت: ۰۴/۹/۱۰، تاریخ تایید: ۰۵/۳/۱۰

DOI: [10.22034/scm.2026.563487.1979](https://doi.org/10.22034/scm.2026.563487.1979)

چکیده:

هدف پژوهش حاضر، تدوین مدلی برای بررسی میزان و نحوه تأثیر فرهنگ بومی بر طراحی ساختمان‌های مسکونی است. هدف این پژوهش کاربردی است و در روش‌شناسی آن، از ترکیبی از رویکردهای کیفی و کمی بهره گرفته شده است. در بخش نخست، به منظور طراحی الگوی پارادایمی تأثیر فرهنگ بومی بر معماری مسکن، از روش داده‌بنیاد بهره گرفته شد. جامعه آماری مرحله کیفی را اعضای هیأت علمی رشته مدیریت فرهنگی و متخصصان اجرایی نهادهای فرهنگی شهر تهران تشکیل می‌دادند که تعداد آن‌ها ۲۰ نفر بود. ابزار گردآوری داده‌ها، فرم‌های کدگذاری توسط محقق طراحی شده بود و روایی آن با تأیید گروه دلفی و پایایی آن با شاخص پی اسکات (۰.۹۵) ارزیابی شد. تحلیل‌های کیفی نشان داد که عوامل مؤثر در مدل تأثیر فرهنگ بومی بر طراحی مسکن در قالب ۱۵ مقوله اصلی و در پنج بعد شامل عوامل محوری (توسعه مسکن بومی)، شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها سازمان‌دهی می‌شوند. در مرحله دوم، برای تدوین مدل کمی، جامعه آماری شامل کلیه مدیران، کارشناسان بخش مسکن و فعالان حوزه ساخت‌وساز شهر تهران بود که جمعیت آن‌ها حدود ۱۳۰'۰۰۰ نفر برآورد شد. با استفاده از جدول مورگان، حجم نمونه ۳۴۷ نفر تعیین گردید. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته بود که روایی آن از طریق روایی صوری و پایایی آن با آزمون آلفای کرونباخ تأیید شد. تحلیل داده‌ها در دو سطح انجام شد: در سطح توصیفی از شاخص‌های آماری (فراوانی، درصد و میانگین) و در سطح استنباطی از تحلیل عاملی تأییدی با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای SPSS 22، LISREL و 8.54 Excel استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده از آزمون مدل نشان داد که تمامی ضرایب و پارامترهای استخراج‌شده معنادار هستند.

^۴ گروه مدیریت فرهنگی، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، کیش، ایران. babak.golestani@iaui.ac.ir

^۵ گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. (نویسنده مسئول).

zo.rashidi@iaui.ac.ir

ro.sepehnia@iaui.ac.ir

^۶ گروه مطالعات فرهنگی و رسانه، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

همچنین بررسی ضرایب میانگین مؤلفه‌ها بیانگر آن است که برخورد با طبیعت با میانگین ۰.۸۹ در بعد شرایط علی، هنر، استعداد و ذوق معماران با میانگین ۰.۸۷ در بعد شرایط زمینه‌ای، ارزیابی مسکن با میانگین ۰.۹۶ در بعد شرایط مداخله‌گر، جنبه‌های زیبایی‌شناختی با میانگین ۰.۹۵ در بعد راهبردها، و در نهایت رعایت فرهنگ بومی با میانگین ۱.۱۷۷ در بعد پیامدها بیشترین اثر را دارند. نتایج کلی تاکید می‌کند تحقق طراحی مسکن مبتنی بر فرهنگ بومی مستلزم ایجاد بسترهای نهادی مناسب، اصلاح قوانین و ارتقای آموزش تخصصی در حوزه معماری است.

کلمات کلیدی: حکمرانی شهری، معماری، فرهنگ، فرهنگ بومی، طراحی ساختمان‌های مسکونی

مقدمه:

هویت فرهنگ بومی پدیده‌ای چندوجهی و پویا است که مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، ارزش‌ها، باورها، زبان، سنت‌ها، هنرها، آداب و رسوم و شیوه‌های زیست مردم یک منطقه را دربر می‌گیرد. این مؤلفه‌ها طی زمان، از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شوند و بازتابی از تجربه‌های تاریخی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه محسوب می‌گردند. در واقع، هویت فرهنگی بومی نمایانگر آن است که هر جامعه چه ویژگی‌هایی دارد و چگونه اعضای آن خود و جهان پیرامونشان را درک می‌کنند (شفرد و همکاران، ۲۰۱۸).

این هویت، مرز تمایز میان جوامع مختلف را مشخص می‌سازد و در قالب مؤلفه‌هایی چون زبان، هنر، باورهای دینی، آیین‌های اجتماعی، ارزش‌ها و نگرش‌ها شکل می‌گیرد. استمرار این مؤلفه‌ها در طول زمان و در بستر جغرافیایی و اجتماعی خاص، سبب می‌شود که هویت فرهنگی هر جامعه، رنگ و بوی ویژه‌ای داشته باشد. در جوامعی که از تنوع فرهنگی بالایی برخوردارند، طراحی فضاهای مسکونی باید به گونه‌ای انجام شود که ضمن پاسخ‌گویی به نیازهای عملکردی، بازتاب‌دهنده‌ی فرهنگ بومی ساکنان نیز باشد. نادیده گرفتن مؤلفه‌های فرهنگی در طراحی، اغلب به شکل‌گیری فضاهایی منجر می‌شود که برای کاربران ناآشنا و بی‌روح به نظر می‌رسند و این امر می‌تواند رضایت‌مندی و کیفیت زندگی را کاهش دهد. در مقابل، طراحی‌هایی که بر پایه‌ی ارزش‌ها و الگوهای فرهنگی جامعه استوارند، موجب افزایش احساس تعلق، بهبود سلامت روانی و ارتقای تعاملات اجتماعی ساکنان می‌شوند.

مطالعات روان‌شناسی محیطی نیز بیانگر آن است که محیط‌های مصنوع می‌توانند تأثیر عمیقی بر رفتار و عواطف انسان بگذارند. از این‌رو، طراحی مبتنی بر فرهنگ بومی قادر است حس امنیت، آرامش و رضایت را در کاربران تقویت کند. در چنین الگویی، فضاهای مسکونی نه تنها پاسخگوی نیازهای فیزیکی افراد هستند، بلکه به لحاظ نمادین و معنایی نیز بازتاب‌دهنده‌ی هویت آنان خواهند بود (هنرجو و همکاران، ۱۴۰۳).

با توجه به گسترش تنوع فرهنگی در جوامع امروزی، ضرورت تدوین مدل‌های طراحی متناسب با فرهنگ‌های گوناگون بیش از پیش احساس می‌شود. پژوهش حاضر می‌کوشد الگویی ارائه دهد که بتواند طراحی ساختمان‌های مسکونی را با حفظ اصول فرهنگی هر منطقه و در عین حال با رعایت معیارهای جهانی معماری، ممکن سازد. در جهانی که ارتباطات و تعاملات میان فرهنگی روزبه‌روز در حال افزایش است، توجه به فرهنگ بومی در فرآیند طراحی مسکن، ضرورتی انکارناپذیر به شمار می‌آید (بهنام، ۱۴۰۳).

در دوران معاصر، معماری ایران به دلیل تحولات گسترده قرن حاضر، تا حد زیادی از ریشه‌ها و اصول بومی خود فاصله گرفته است. این گسست موجب کاهش پیوند فرهنگی میان انسان و محیط کالبدی و در نتیجه کاهش حس تعلق ساکنان به فضاهای زیستی شده است؛ در حالی که در معماری سنتی، فضاها بازتاب‌دهنده‌ی هویت فرهنگی و بستری برای انتقال مفاهیم اجتماعی و معنوی بودند (علی‌محمدی و همکاران، ۱۳۹۷). در واقع، ساختار کالبدی شهرها حاصل برهم‌کنش مجموعه‌ای از نیروهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تاریخی است که در گذر زمان شکل گرفته‌اند. شناخت این ساختار و عوامل مؤثر بر آن می‌تواند به کنترل روند توسعه و بهبود کیفیت طراحی شهری کمک شایانی کند، زیرا یکی از عناصر کلیدی موفقیت در برنامه‌ریزی شهری، درک چگونگی گسترش فضایی شهر در ادوار مختلف تاریخی است (گل‌محمدی و همکاران، ۱۳۹۹).

در عصر حاضر، طراحی ساختمان‌های مسکونی باید بتواند میان نیازهای مدرن و ارزش‌های فرهنگی و سنتی تعادل برقرار کند. نیازهای مدرن شامل آسایش، فناوری‌های روز و بهره‌وری انرژی بوده، در حالی که نیازهای فرهنگی بر حفظ حریم خصوصی، تعامل اجتماعی و تداوم ارزش‌های بومی تأکید دارند. از این‌رو، رویکردهای طراحی باید به گونه‌ای باشند که ضمن پاسخ‌گویی به جنبه‌های فنی، نیازهای فرهنگی ساکنان را نیز برآورده سازند (بهنام، ۱۴۰۳).

معماری پایدار به عنوان یکی از مهم‌ترین رویکردهای عصر حاضر، بر کاهش مصرف انرژی، حفظ محیط زیست و سازگاری با شرایط اقلیمی تأکید دارد. این مفهوم که امروزه در محافل علمی جهانی مورد توجه ویژه قرار گرفته، ابعاد متنوعی از جمله فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را در بر می‌گیرد. در ایران، با توجه به پیشینه غنی معماری بومی که همواره در تعامل مستقیم با اقلیم و فرهنگ شکل گرفته است، می‌توان از آموزه‌های سنتی برای دستیابی به معماری پایدار بهره‌برداری کرد (ولی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲).

از منظر اجتماعی، طراحی فضاهای مسکونی متناسب با نیازهای فرهنگی و اجتماعی افراد می‌تواند عاملی مؤثر در تقویت پایداری اجتماعی و فرهنگی باشد. چنین طراحی‌هایی با ایجاد زمینه برای افزایش تعاملات انسانی، حفظ هویت جمعی و کاهش نارضایتی‌های اجتماعی، در جهت توسعه پایدار شهری نقش‌آفرینی می‌کنند (بوزرجمهری و همکاران، ۱۳۹۴). افزون بر این، بهره‌گیری از داده‌های پژوهشی و مدل‌های علمی در فرآیند طراحی به معماران و طراحان کمک می‌کند تا تصمیم‌های خود را دقیق‌تر و متناسب‌تر با زمینه‌های فرهنگی اتخاذ کنند. از سوی دیگر، نتایج چنین پژوهش‌هایی می‌تواند مدیران و سیاست‌گذاران حوزه ساخت‌وساز را در جهت تدوین سیاست‌های فرهنگی محور در پروژه‌های مسکونی یاری دهد (اجوفه و همکاران، ۲۰۲۳).

متغیرهای اصلی این پژوهش شامل فرهنگ (عناصر فرهنگی، ارزش‌ها، باورها و هنجارها)، طراحی ساختمان‌های مسکونی (سازماندهی فضاها، عملکرد و فرم)، و میزان انطباق نیازهای کاربران با طراحی می‌باشد. هدف این مطالعه، توسعه یک مدل کاربردی تأثیر فرهنگ بومی بر طراحی ساختمان‌های مسکونی است. در این تحقیق تلاش شده است تا مؤلفه‌های فرهنگی مؤثر شناسایی شده، نقش آن‌ها در فرآیند طراحی تحلیل گردد و نهایتاً مدلی ارائه شود که معماران و طراحان بتوانند از آن به‌عنوان یک ابزار عملی برای بهبود کیفیت طراحی، افزایش رضایت کاربران، و تقویت هویت فرهنگی در ساخت‌وسازهای مسکونی بهره‌مند شوند.

بر این اساس، هدف نهایی پژوهش حاضر ارائه مدلی است که به صورت سیستماتیک و کاربردی، تأثیر فرهنگ بومی را بر فرآیند طراحی ساختمان‌های مسکونی تبیین نموده و راهنمایی عملی برای معماران و برنامه‌ریزان شهری فراهم آورد.

پیشینه تجربی پژوهش:

از جمله پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه تأثیر فرهنگ بر طراحی مسکن، می‌توان به مطالعه فیض زاده کریق و همکاران (۱۴۰۴) با عنوان «تحلیل نقش معماری بومی در طراحی پایدار مجتمع‌های مسکونی امروزی» اشاره کرد. نتایج این پژوهش نشان داد که عناصر معماری بومی نظیر بهره‌گیری از تهویه طبیعی، مصالح بومی، سایه‌اندازی مناسب، درون‌گرایی و انعطاف‌پذیری فضایی، نقش موثری در کاهش مصرف انرژی، ارتقای آسایش حرارتی و افزایش پایداری محیطی دارند. شاه‌چراغ و همکاران (۱۴۰۳) در تحقیق خود با «بررسی عوامل مؤثر بر طراحی الگوی معماری بومی در شکل‌گیری مسکن روستایی در استان مازندران» نشان دادند که عوامل متعددی در شکل‌گیری الگوی معماری بومی مسکن روستایی استان مازندران مؤثر هستند. غفاری (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «تأثیر فرهنگ بر معماری بومی» نشان داد که در جامعه‌ی امروز ضمن پیشرفت تکنولوژی، ارتباطات گسترده و تسهیل شده است و این امر ضرورت استفاده از مصالح بوم آورد را نسبتاً کم‌رنگ کرده است. هنرجو و همکاران (۱۴۰۳) در تحقیق خود با عنوان «ارزیابی اثرگذاری ساختمان بلند بر ادراک ساکنان در بافت تاریخی-فرهنگی شهر تبریز» نشان دادند که تمام مولفه‌های تفسیری، شناختی، احساسی، ارزشگذاری، کالبدی و معنایی دارای رابطه معنادار با ادراک ساختمان‌های بلند هستند. در این میان، شاخص‌های ارزشگذاری (۶۸۴/۰)، کالبدی (۶۴۵/۰)، معنایی (۵۹۹/۰)، احساسی (۵۵۵/۰)، تفسیری (۵۳۵/۰) و شاخص شناختی (۵۰۱/۰) بیشترین تا کمترین تأثیر را بر متغیر وابسته نشان دادند. بشیرزاده و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیرات فرهنگ بر تغییرات الگوی خانه‌های بومی در روستای طولارود بالای شهرستان تالش» دریافتند که استفاده از تسهیلات مدرن زندگی از طریق تغییر شکل خانه‌های اولیه بومی، تحت تأثیر تغییر فرهنگ ساکنان قابل پیش‌بینی است. بهرامی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهش خود با عنوان «تبیین مولفه‌های فرهنگی الگوی معماری قضایی ایرانی-اسلامی» نشان دادند که تحلیل فاکتورهای پرسشنامه با معیارهای اولیه جهان‌بینی پژوهش همخوانی دارد و معیار عدالت بیشترین تطبیق و اولویت نظری را کسب کرده است. جعفری و ذبیحی (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای با عنوان «تأثیر فرهنگ بر فرم خانه‌های بومی شمال ایران: مورد مطالعاتی خانه‌های بومی بابل و بابلسر» دریافتند که نحوه تأثیرپذیری شکل خانه از فرهنگ در گرو شناخت وجوه مختلف و عناصر محتوایی فرهنگی و ارتباط متقابل آن‌هاست؛ این عناصر به صورت سلسله‌مراتبی از درونی‌ترین تا بیرونی‌ترین سطوح با هم ارتباط دارند و شکل و جهت معماری خانه را تعیین می‌کنند. محمد حسینی و همکاران (۱۳۹۹) نیز در پژوهش «واکاوی نقش انتخاب‌های فرهنگی در شکل‌گیری ساختار خانه‌های بومی: نمونه موردی خانه‌های اردبیل در اواخر قاجار و پهلوی

اول» نشان دادند که تصمیمات فرهنگی افراد در طراحی خانه‌ها، هم متأثر از مبانی فرهنگی و هم محدودیت‌های محیطی است.

اومانا و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی ادغام شیوه‌های معماری بومی در مسکن شهری مدرن در منطقه صحرای بزرگ آفریقا» دریافتند که استفاده از مصالح محلی و طراحی‌های پاسخگو به اقلیم، مزایای قابل توجهی از نظر پایداری محیطی و همبستگی اجتماعی ارائه می‌دهد. ایوانینوو و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «معماری سبز با فراتر رفتن از پایداری محیطی» نشان دادند که معماری سبز مؤثر باید به سنت‌ها و میراث محلی احترام بگذارد و از مصالح و تکنیک‌های بومی استفاده کند که با هویت فرهنگی جامعه همخوانی دارد. اجوفه و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر فرهنگ بر تکامل فضایی ساختمان‌های مسکونی» نشان دادند که فرهنگ تأثیر قابل توجهی بر تکامل فضایی ساختمان‌های مسکونی دارد. نتایج ایشان مؤید این امر است که حفظ میراث فرهنگی در شکل‌دهی به محیط ساخته‌شده بسیار مهم است. موسکاتلی (۲۰۲۲) در پژوهش خود «شناسایی معیارهای مربوط به طراحی معماری در عربستان سعودی» نشان داد که هویت فرهنگی مکان از طریق فضاها و اجتماعی و فرهنگی که بازتاب‌دهنده فرهنگ سعودی هستند، شکل می‌گیرد. یانگ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه «تلاش‌های حفظ و همکاری از سوی ذینفعان اصلی برای پایداری میراث فرهنگی» تأکید کردند که مشارکت ساکنان محلی و ایجاد انگیزه‌های مناسب برای همکاری، در موفقیت پروژه‌های حفظ بناهای تاریخی نقش بسزایی دارد. مصطفی و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش «چگونگی تأثیر پیشینه فرهنگی بر طراحی مسکن» نشان دادند که فرهنگ جدید ثروتمندان تحت تأثیر جست‌وجوی برتری، منحصر به فرد بودن و لوکسی، از طریق بیان نماها و مورفولوژی فرم خانه‌ها بروز می‌یابد. فوسکی و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان «چگونگی تأثیر ارزش‌های فرهنگی ساکنان بر طراحی فضاها و مسکونی» نشان دادند که فرهنگ و تصمیمات اجتماعی ساکنان می‌تواند به شکل‌گیری و سازماندهی فضاها و مسکونی اثرگذار باشد. المحنادی و همکاران (۲۰۲۰) نیز در پژوهش «چارچوب میراث فرهنگی برای حفظ معماری داخلی بومی» دریافتند که فرهنگ و رفتار انسانی نقش کلیدی در طراحی و شکل‌گیری فضاها و مسکونی دارد و استفاده از تحلیل‌های فضایی می‌تواند درک و ارزیابی اصول فرهنگی در طراحی مسکن و ارتباط آن با هویت فرهنگی جامعه را تسهیل کند.

روش شناسی پژوهش:

این پژوهش به صورت مطالعه‌ای آمیخته و متوالی طراحی شده است و شامل دو فاز متمایز است. فاز نخست، با رویکرد کیفی و ماهیت اکتشافی، بر پایه روش داده‌بنیاد انجام گرفت تا مفاهیم و الگوهای بنیادی شناسایی شود. فاز دوم، با رویکرد کمی و هدف کاربردی، به شیوه توصیفی و با استفاده از روش پیمایشی، داده‌های مربوط به جامعه آماری گردآوری و تحلیل گردید.

مرحله اول – تحلیل کیفی:

در این مرحله، پژوهشگر از روش تحلیل محتوا به شیوه قیاسی بهره گرفت. در این رویکرد، تعاریف مفهومی و فرضیات پژوهش پیشاپیش تعیین شدند و متون مرتبط با اهداف تحقیق انتخاب گردیدند. سپس، پاراگراف‌های مرتبط با سؤالات پژوهش استخراج و کدهای مفهومی متناظر شناسایی شد. کدهای به دست آمده بر اساس اشتراک مفهومی در دسته‌های موضوعی گروه‌بندی شده و برای هر دسته، عنوانی انتخاب شد که نمایانگر تم اصلی پژوهش باشد.

مرحله دوم - تحلیل کمی:

پس از تعیین مولفه‌ها و شاخص‌های کلیدی پژوهش، پرسشنامه‌ای مبتنی بر مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت (۱ = بسیار کم، ۲ = کم، ۳ = متوسط، ۴ = زیاد، ۵ = بسیار زیاد) طراحی گردید. پیش‌نسخه پرسشنامه به منظور بررسی روایی محتوا و دریافت بازخورد تخصصی، در اختیار اساتید حوزه مدیریت فرهنگی و معماری قرار گرفت و بر اساس نظرات ایشان اصلاح شد. نسخه نهایی پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها از جامعه آماری هدف توزیع شد.

در این تحقیق، از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و ابزار پرسشنامه محقق ساخته برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. جامعه آماری بخش کمی، شامل حدود ۳۰,۰۰۰ نفر از کارکنان سازمان‌های فرهنگی و حوزه معماری بود. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان و در سطح اطمینان ۹۵٪ برابر با ۳۴۷ نفر تعیین شد و نمونه‌گیری به روش طبقه‌بندی در دسترس انجام گرفت. از ۴۰۰ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۳۴۷ پرسشنامه بازگردانده شد.

در این پژوهش، اعتبار و پایایی داده‌ها در هر دو فاز کیفی و کمی به‌طور دقیق مورد بررسی قرار گرفت. در فاز کیفی، صحت مفهومی داده‌ها توسط گروه دلفی متشکل از ۲۰ نفر از متخصصان دانشگاهی و خبرگان حوزه مدیریت فرهنگی و معماری تهران تأیید شد و میزان پایایی ابزار پژوهش با شاخص پی اسکات (۰.۹۵) ارزیابی گردید. در فاز کمی، روایی محتوایی با نظر متخصصان موضوعی و روایی صوری از طریق بازخورد تعدادی از پاسخ‌دهندگان مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، روایی سازه‌ای از طریق تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار LISREL سنجیده شد و برای بررسی پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید.

تحلیل داده‌ها در فاز کیفی شامل پنج مرحله اصلی بود: مرور و بازبینی اولیه داده‌ها، سازماندهی و طبقه‌بندی داده‌ها، کدگذاری مفاهیم کلیدی، گروه‌بندی کدها در مقولات فرعی و استخراج ابعاد اصلی پژوهش، و در نهایت تدوین گزارش تحلیلی نتایج. در فاز کمی، داده‌ها در دو سطح تحلیل شد: سطح آمار توصیفی برای توصیف ویژگی‌های نمونه و سطح آمار استنباطی برای آزمون فرضیات و ارزیابی روابط بین متغیرها.

یافته‌های پژوهش در بخش کیفی

سوال اول: ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر تأثیر فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی کدامند

پس از بررسی منابع مکتوب و دیجیتالی و تحلیل مبانی نظری پژوهش و دیدگاه‌های صاحب‌نظران، جملات و پاراگراف‌های مرتبط با سوال تحقیق استخراج و کدگذاری شدند. سپس مفاهیم و مقوله‌های اصلی در قالب دسته‌بندی مقولات و ابعاد شناسایی گردیدند. نتایج نشان می‌دهد که مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی شامل ۱۵ مقوله و شش بعد اصلی است که به شرح زیر می‌باشد:

۱. **مقوله محوری:** تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی

۲. **بعد شرایط علی:** شامل سه مقوله

- سنت‌های تاریخی در معماری
- باورها و ارزش‌های فرهنگی
- شرایط اقلیمی-بومی

۳. **بعد شرایط مداخله‌گر:** شامل سه مقوله

- الگوبرداری از سبک مدرن یا بیگانه
- کمبود معماران بومی‌گرا
- نگاه اقتصادی در ساخت‌وساز

۴. **بعد شرایط زمینه‌ای:** شامل سه مقوله

- وضعیت اقتصادی خانواده‌ها
- قوانین و مقررات ساخت‌وساز
- بافت اجتماعی و فرهنگی

۵. **بعد راهبردها:** شامل سه مقوله

- بازآفرینی الگوهای سنتی
- آموزش فرهنگ‌محور به معماران
- مشارکت جامعه محلی

۶. **بعد پیامدها:** شامل چهار مقوله

- ارتقای هویت ملی و فرهنگی
- افزایش حس تعلق به فضا
- ارتقاء پایداری اجتماعی
- حفظ میراث فرهنگی

سوال دوم: برآزش مدل و سهم هر یک از ابعاد در شکل‌دهی مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی
آزمون کفایت نمونه: (KMO)

شاخص KMO معیاری برای سنجش کفایت داده‌ها جهت انجام تحلیل عاملی است و تعیین می‌کند که چه میزان از واریانس متغیرها ناشی از عوامل پنهان مشترک است. این شاخص مقداری بین صفر و یک دارد و هرچه مقدار آن به یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده تناسب بیشتر داده‌ها برای تحلیل عاملی است. در صورتی که مقدار KMO کمتر از ۰.۶ باشد، نشان می‌دهد که نمونه‌گیری ناکافی بوده و نتایج تحلیل عاملی قابل اعتماد نخواهند بود.

آزمون بارتلت: (Bartlett)

این آزمون بررسی می‌کند که ماتریس همبستگی بین متغیرها شناخته شده است یا خیر و برای شناسایی ساختار مدل عاملی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در صورتی که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰.۵/۰ باشد، با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار مدل مناسب است. با توجه به نتایج این دو آزمون، مدل عاملی مورد نظر برای تحلیل داده‌ها و تعیین سهم هر یک از ابعاد در شکل‌دهی مدل تأیید شد و امکان تعیین وزن و اهمیت نسبی ابعاد و مولفه‌ها فراهم گردید.

جدول (۱) نتایج آزمون کفایت نمونه‌گیری

آزمون بارتلت		مقدار آماره KMO
سطح معناداری	آماره کای دو	
۰/۰۰۰	۱۲۳۸۵/۷۸	۰/۸۵۶

با توجه به جدول (۱) مقدار شاخص KMO برابر ۰/۸۵۶ است (بیشتر از ۰/۷)، لذا تعداد نمونه (تعداد پاسخ‌دهندگان) برای تحلیل عاملی کافی می‌باشد. همچنین مقدار Sig آزمون بارتلت، کوچکتر از ۰/۰۵ است؛ که نشان می‌دهد تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار مدل عاملی مناسب است.

بررسی مدل پژوهش

۱- بررسی اعتبار سازه

در این بخش، با استفاده از تحلیل عاملی مرتبه اول، شاخص‌های مؤثر بر تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی شناسایی شدند. در نمودار ارائه شده، بیضی‌ها نشان‌دهنده متغیرهای پنهان یا عوامل اصلی و مستطیل‌ها نشان‌دهنده گویه‌های پرسشنامه هستند.

بارهای عاملی در حالت تخمین استاندارد، نشان‌دهنده میزان تأثیر هر متغیر یا گویه در تبیین واریانس مربوط به عامل اصلی است. به بیان دیگر، بار عاملی معرف میزان همبستگی بین هر متغیر مشاهده‌شده (سؤال پرسشنامه) و متغیر پنهان (عامل اصلی) می‌باشد. با توجه به نمودار (۱)، بارهای عاملی مربوط به هر یک از سوالات تحقیق قابل مشاهده است. که در جدول ۳، بر اساس نتایج نمودارهای ۱ و ۲ به تفکیک هر بعد و مولفه درج شده

است. این جدول نشان‌دهنده میزان تأثیر و اهمیت نسبی هر گویه در شکل‌دهی عوامل پنهان و ابعاد مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی است.

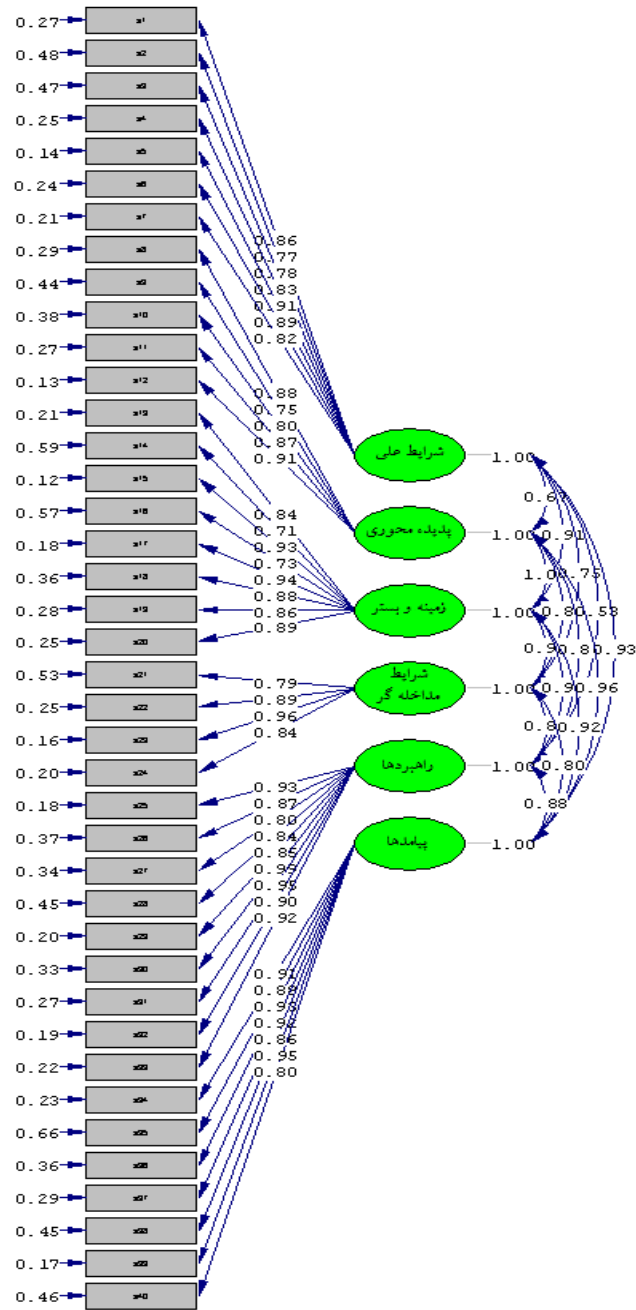
روایی همگرایی مدل

معیار AVE (میانگین واریانس استخراج شده)، میزان واریانس مشترک بین هر سازه و شاخص‌های مربوط به آن را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر، AVE بیانگر درجه همبستگی یک سازه با شاخص‌هایش است؛ هرچه این همبستگی بالاتر باشد، برازش سازه بهتر و روایی همگرایی بیشتر خواهد بود. این معیار معمولاً برای سنجش روایی همگرا به کار می‌رود. مقدار حداقلی قابل قبول برای AVE برابر با ۰.۵ است و مقادیر بالاتر نشان‌دهنده روایی همگرایی مناسب می‌باشد.

پایایی سازه ۷

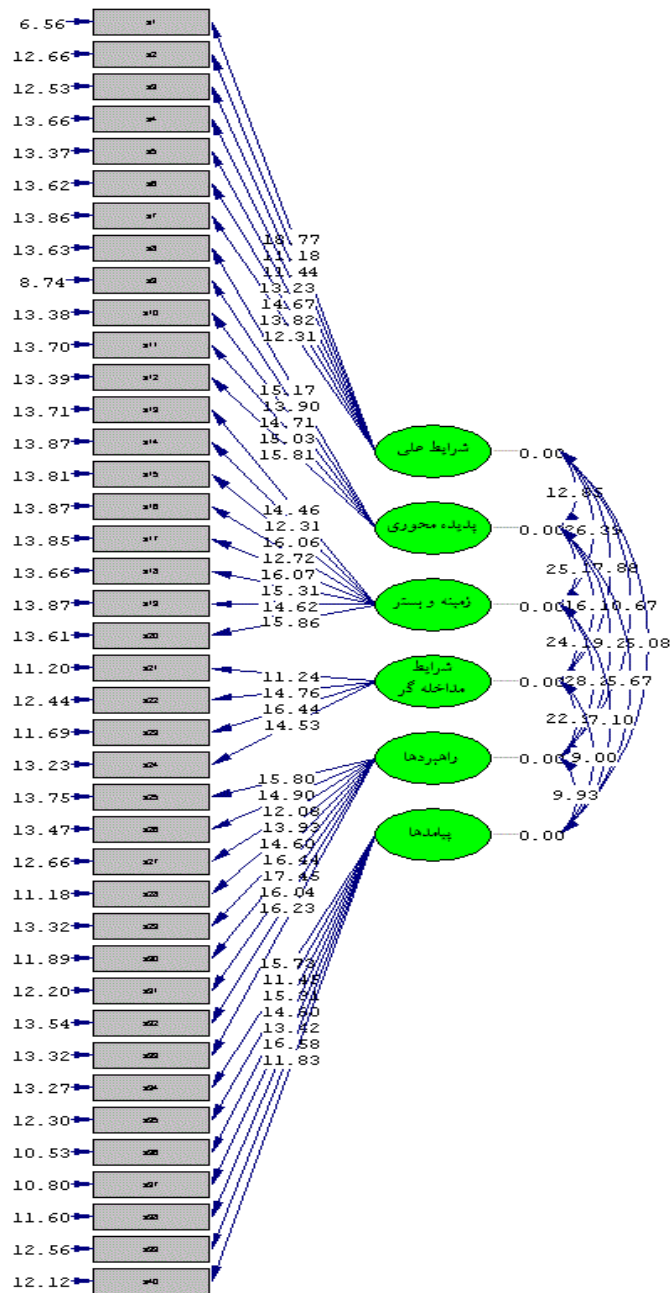
پایایی سازه معیاری برای سنجش میزان همخوانی نتایج به‌دست‌آمده از یک ابزار اندازه‌گیری با چارچوب نظری مورد نظر است. به عبارت دیگر، این شاخص نشان می‌دهد که آیا ابزار اندازه‌گیری، متغیرهای پنهان پژوهش را به‌طور قابل اعتماد منعکس می‌کند یا خیر. برای ارزیابی پایایی سازه، معمولاً از شاخص‌های پایایی مرکب (CR) و میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) استفاده می‌شود. طبق استانداردهای پذیرفته‌شده، CR باید بالاتر از ۰.۷ و AVE بالاتر از ۰.۵ باشد.

نتایج به‌دست‌آمده، همان‌طور که در جدول (۲) ارائه شده است، نشان می‌دهد که تمام سازه‌ها دارای CR بالاتر از ۰.۷ و AVE بالاتر از ۰.۵ هستند. این امر تأیید می‌کند که متغیرهای مشاهده‌شده به‌خوبی با سازه‌ها همبسته بوده و ابزار اندازه‌گیری توانایی کافی برای بازنمایی متغیرهای پنهان پژوهش دارد.

Chi-Square=10674.18, df=725, P-value=0.00000, RMSEA=0.061

نمودار (۱) تخمین استاندارد پرسشنامه مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان های مسکونی

Chi-Square=10674.18, df=725, P-value=0.00000, RMSEA=0.061

نمودار (۲) معناداری الگوی اندازه گیری پرسشنامه مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان های مسکونی

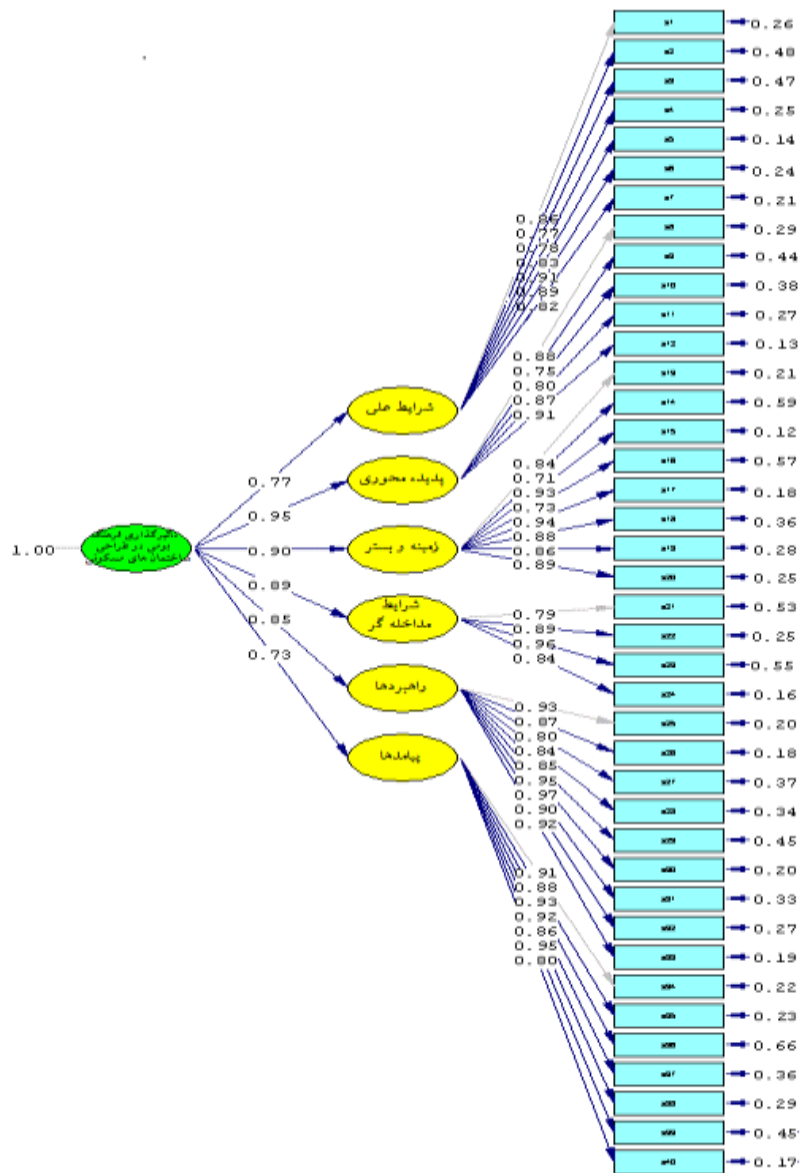
نمودار (۲) نشان دهنده مدل اندازه گیری با ضرایب و پارامترهای معنادار است که بارهای عاملی هر یک از سوالات پژوهش را نمایش می دهد. تمامی ضرایب به دست آمده معنادار هستند، زیرا مقادیر آزمون معناداری بزرگ تر از ۱.۹۶ یا کمتر از -۱.۹۶، بیانگر معناداری روابط می باشد. همچنین، همان طور که در نمودار (۱) مشاهده

می‌شود، بار عاملی تمام گویه‌ها بالاتر از ۰.۵ است، که این امر نشان می‌دهد همه گویه‌ها در مدل حفظ شده و به تحلیل وارد می‌شوند.

بررسی مدل تحقیق

در مدل تخمین استاندارد، بارهای عاملی میزان تأثیر هر متغیر مشاهده‌شده در توضیح و تبیین واریانس عامل اصلی «تأثیر فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی» را نشان می‌دهند. به بیان دیگر، بار عاملی نشان‌دهنده میزان همبستگی هر متغیر مشاهده‌شده با متغیر پنهان (عامل اصلی) است و معیاری برای سنجش قدرت توضیح‌دهندگی هر گویه محسوب می‌شود. بر اساس شکل (۳)، بارهای عاملی متغیرهای تحقیق به شرح زیر است:

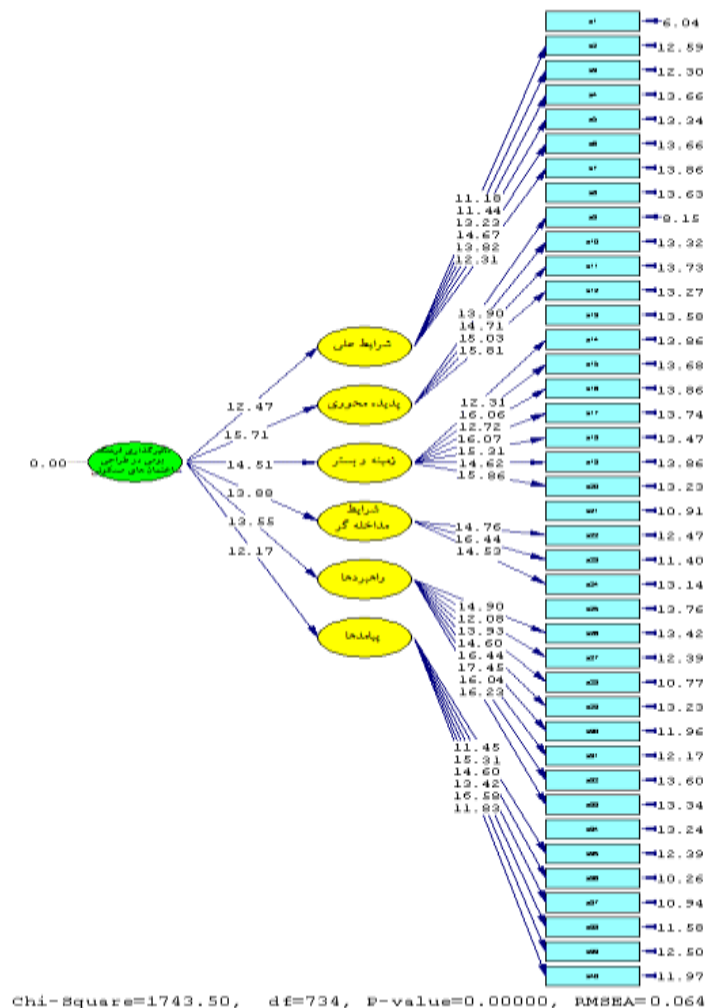
- متغیر «شرایط علی» دارای بار عاملی ۰.۷۷ است، که نشان می‌دهد این متغیر حدود ۵۹ درصد (۰.۷۷) از واریانس عامل «تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی» را تبیین می‌کند.
- متغیر «پدیده محوری» (با بار عاملی ۰.۹۵، تقریباً ۹۰ درصد (۰.۹۵) از واریانس عامل اصلی را توضیح می‌دهد.
- متغیر «شرایط زمینه‌ای» دارای بار عاملی ۰.۹۰ است و تقریباً ۸۱ درصد (۰.۹۰) از واریانس عامل را تبیین می‌کند.
- متغیر «شرایط مداخله‌گر» (با بار عاملی ۰.۸۹، تقریباً ۷۹ درصد (۰.۸۹) از واریانس عامل را توضیح می‌دهد.
- متغیر «راهبردها» دارای بار عاملی ۰.۸۵ است و تقریباً ۷۲ درصد (۰.۸۵) از واریانس عامل را تبیین می‌کند.
- متغیر «پیامدها» (با بار عاملی ۰.۷۳، حدود ۵۳ درصد (۰.۷۳) از واریانس عامل اصلی را توضیح می‌دهد. این نتایج نشان می‌دهند که هر یک از متغیرها سهم قابل توجهی در شکل‌دهی به عامل اصلی پژوهش دارند و مدل از لحاظ ساختاری از برازش مناسبی برخوردار است.

Chi-Square=1743.50, df=734, P-value=0.00000, RMSEA=0.064

نمودار (۳) الگوی اندازه گیری مدل تأثیرگذاری فرهنگی بومی در طراحی ساختمان های مسکونی حالت تخمین استاندارد

نمودار (۴) بارهای عاملی هر یک از سوالات پژوهش را در مدل اندازه گیری نشان می دهد. تمامی ضرایب به دست آمده از لحاظ آماری معنادار هستند. معیار معناداری روابط به این صورت است که مقادیر آزمون بزرگتر از ۱.۹۶ یا کوچکتر از $-1/۹۶$ نشان دهنده معناداری روابط بین متغیرهای مشاهده شده و متغیرهای پنهان می باشد. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که تمامی روابط مدل اندازه گیری به طور معناداری برقرار شده اند.

نمودار (۴) الگوی اندازه گیری مدل تأثیرگذاری فرهنگی بومی در طراحی ساختمان های مسکونی در حالت معنی داری پارامتر

همان گونه که در شکل (۴) مشاهده می شود، تمامی مقادیر آماره t خارج از بازه (± 1.96) قرار دارند. بنابراین می توان با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه گرفت که تمامی روابط میان متغیرها از نظر آماره معنادار هستند. با توجه به نمودارهای (۳) و (۴)، مقادیر آماره t برای متغیرهای «پدیده محوری»، «زمینه و بستر»، «شرایط مداخله گر»، «راهبردها»، «شرایط علی» و «پیامدها» همگی خارج از بازه (± 1.96) قرار دارند؛ از این رو می توان با اطمینان ۹۵ درصد بیان کرد که تمامی روابط مدل تأیید شده اند. بر اساس ضرایب به دست آمده، متغیر پدیده محوری بیشترین اثر را بر عامل «تأثیرگذاری فرهنگی بومی در طراحی ساختمان های مسکونی» دارد، در حالی که متغیر پیامدها کمترین میزان تأثیر را نشان می دهد. خلاصه ی نتایج در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول (۲) روایی همگرایی و پایایی مولفه ها

مولفه	بار عاملی	آماره t	ضریب تعیین	رتبه	AVE	CR
پدیده محوری	۰/۹۵	۱۵/۷۱	۰/۹	اول	۰/۷۲۳	۰/۷۹۶
شرایط زمینه ای	۰/۹	۱۴/۵۱	۰/۸۱	دوم		
شرایط مداخله گر	۰/۸۹	۱۳/۸۸	۰/۷۹	سوم		
راهبردها	۰/۸۵	۱۳/۵۵	۰/۷۲	چهارم		
شرایط علی	۰/۷۷	۱۲/۴۷	۰/۵۹	پنجم		
پیامدها	۰/۷۳	۱۲/۱۷	۰/۵۳	ششم		

برازش مدل

یکی از کاربردهای اصلی مدل‌سازی معادلات ساختاری، سنجش میزان سازگاری داده‌های جمع‌آوری شده با چارچوب نظری و مدل مفهومی پژوهش است. برای ارزیابی این همخوانی، از شاخص‌هایی به نام شاخص‌های نیکویی برازش استفاده می‌شود که نشان‌دهنده کیفیت تطابق مدل با داده‌ها هستند. در مدل اندازه‌گیری، مجموعه‌ای از این شاخص‌ها محاسبه می‌شود تا از کفایت و صحت برازش مدل اطمینان حاصل گردد.

در ارزیابی برازش مدل، شاخص‌های اصلی و فرعی مورد بررسی قرار گرفتند. شاخص X^2/DF ، RMSEA، AGFI، GFI، PNFI و NFI به عنوان شاخص‌های کلیدی برازش انتخاب شدند. مقادیر استاندارد این شاخص‌ها به ترتیب عبارتند از X^2/DF : کمتر از ۳، RMSEA کمتر از ۰.۰۸، PNFI بیشتر از ۰.۵، GFI و AGFI بیشتر از ۰.۸، و NFI و CFI بیشتر از ۰.۹. مقادیر حاصل از مدل پژوهش عبارت بودند از X^2/DF : برابر با ۲.۳۷۵، RMSEA برابر با ۰.۰۶۴، PNFI برابر با ۰.۵۶۹، GFI برابر با ۰.۸۹، AGFI برابر با ۰.۹۱، NFI برابر با ۰.۹۲ و CFI برابر با ۰.۹۱۳. با توجه به مقایسه این مقادیر با معیارهای استاندارد، می‌توان نتیجه گرفت که مدل از برازش مناسبی برخوردار است. مقادیر به دست آمده با معیارهای استاندارد ارائه شده‌اند و مقایسه آن‌ها نشان می‌دهد که داده‌های تجربی با مدل مفهومی و نظری همخوانی قابل قبولی دارند.

مقدار شاخص‌های اصلی و فرعی برازش مدل می‌تواند نتیجه گرفت مدل برازش داده شده مدل مناسبی می‌باشد و میزان همخوانی داده‌های تجربی و مدل مفهومی در حد قابل قبول می‌باشد.

Normed Fit Index (NFI) = 0.92

Non-Normed Fit Index (NNFI) = 0.91

Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.569

Comparative Fit Index (CFI) = 0.913

Goodness of Fit Index (GFI) = 0.89

Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.91

بحث و نتیجه‌گیری:

در دهه‌های اخیر، تغییرات سریع فرهنگی و اجتماعی ناشی از جهانی‌شدن، مهاجرت، و مدرنیزاسیون، نیاز به بازنگری در طراحی ساختمان‌های مسکونی را افزایش داده است. در بسیاری از موارد، طراحی‌ها نمی‌توانند خود را با این تغییرات تطبیق دهند و این مسئله باعث کاهش کارآمدی و جذابیت فضاهای مسکونی می‌شود. بررسی این تغییرات و نحوه تطبیق طراحی‌ها با آن‌ها یکی از اهداف کلیدی این تحقیق است (محمدی و همکاران، ۱۴۰۳). جهانی‌شدن و روند مدرنیزاسیون می‌تواند اثرات منفی قابل توجهی بر هویت‌های فرهنگی و شیوه‌های زندگی سنتی داشته باشند. از این رو، طراحان و معماران نیاز دارند تا راهکارهایی برای طراحی ساختمان‌های مقاوم در برابر این تأثیرات ارائه دهند و همزمان هویت‌های محلی و بومی را حفظ کنند. این امر به ویژه در کشورهای در حال توسعه و گذار اهمیت بیشتری دارد، زیرا طراحی ساختمان‌های مسکونی در این کشورها باید ضمن پاسخگویی به نیازهای مدرن، حفاظت از فرهنگ‌ها و سنت‌های محلی را نیز مدنظر قرار دهد (بهنام، ۱۴۰۳).

امروزه سیاست فرهنگی به‌عنوان یکی از حوزه‌های کلیدی در سیاستگذاری عمومی و برنامه‌ریزی شهری مورد توجه فزاینده قرار گرفته است. سیاست فرهنگی دیگر صرفاً به حمایت از هنر یا حفاظت از میراث محدود نیست، بلکه به‌عنوان چارچوبی برای هدایت ارزش‌ها، هویت جمعی، الگوهای زیست شهری و مدیریت تنوع فرهنگی در شهرها شناخته می‌شود. از این منظر، فرهنگ نه یک حوزه حاشیه‌ای، بلکه یک منبع راهبردی در حکمرانی شهری است که می‌تواند در شکل‌دهی به فضاهای عمومی، سیاست‌های مسکن، بازآفرینی شهری و انسجام اجتماعی نقش تعیین‌کننده داشته باشد (بنت، ۲۰۲۴؛ گری، ۲۰۲۰). پژوهشگران حوزه سیاستگذاری فرهنگی تأکید کرده‌اند که سیاست فرهنگی همواره در پیوند با سازوکارهای قدرت، نهادهای تصمیم‌گیری و چارچوب‌های اجرایی معنا پیدا می‌کند و باید به‌عنوان بخشی از سیاستگذاری شهری و اجتماعی تحلیل شود (اوبرین، ۲۰۲۴). افزون بر این، ادبیات سیاستگذاری مبتنی بر شواهد نشان می‌دهد که برای تبدیل یافته‌های پژوهشی به راهبردهای اجرایی، باید ابزارهای سیاستی، ظرفیت نهادی و زمینه‌های مدیریتی مورد توجه قرار گیرد تا سیاست‌ها از سطح توصیه‌های کلی فراتر رفته و قابلیت عملیاتی‌سازی پیدا کنند (هاولت و رامش، ۲۰۲۳). سیاستگذاری فرهنگی و ترجمه ارزش به ابزار سیاستگذاری عمومی فرآیندی است که طی آن ارزش‌ها و اهداف اجتماعی به برنامه‌ها و ابزارهای اجرایی تبدیل می‌شوند (Howlett & Ramesh, 2023). در حوزه فرهنگ، چالش اصلی، تبدیل مفاهیم ارزشی به سازوکارهای نهادی و ابزارهای سیاستی مشخص است. بر اساس نظریه ابزارهای سیاستی، هر سیاست مؤثر نیازمند ترکیبی از ابزارهای تنظیمی، اقتصادی، اطلاعاتی و نهادی است (Hood, 2023). اگر فرهنگ بومی در سیاست‌های مسکن صرفاً در سطح بیانیه باقی بماند و به مقررات الزام‌آور یا مشوق‌های اجرایی تبدیل نشود، عملاً اثرگذاری آن محدود خواهد بود. یافته‌های پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد که شکاف میان گفتمان فرهنگی و ابزارهای اجرایی، یکی از عوامل کلیدی تضعیف معماری بومی در مسکن شهری است؛ امری که در ادبیات سیاستگذاری به‌عنوان «شکاف اجرا» شناخته می‌شود (Pressman & Wildavsky, 2020).

تحقیق حاضر با هدف ارائه مدل تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی انجام شد. یافته‌های این پژوهش با نتایج مطالعات پیشین همسو بوده و آن‌ها را تأیید می‌کند. از جمله این مطالعات می‌توان به پژوهش فیض زاده کریق و همکاران (۱۴۰۴) با عنوان «تحلیل نقش معماری بومی در طراحی پایدار مجتمع های مسکونی امروزی»، پژوهش شاه چراغ و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر طراحی الگوی معماری بومی در شکل‌گیری مسکن روستایی در استان مازندران»، پژوهش غفاری (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «تأثیر فرهنگ بر معماری بومی»، پژوهش هنرجو و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان «ارزیابی اثرگذاری ساختمان بلند بر ادراک ساکنان در بافت تاریخی فرهنگی شهر تبریز»، پژوهش بشیرزاده و همکاران (۱۴۰۲) با عنوان «بررسی تأثیرات فرهنگ بر تغییرات الگوی خانه‌های بومی در روستای طولارود بالای شهرستان تالش»، پژوهش بهرامی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۲) با عنوان «تبیین مولفه‌های فرهنگی الگوی معماری قضایی ایرانی-اسلامی»، پژوهش جعفری و ذبیحی (۱۴۰۰) با عنوان «تأثیر فرهنگ بر فرم خانه‌های بومی شمال ایران؛ مورد مطالعاتی: خانه‌های بومی بابل و بابلسر» و پژوهش محمد حسینی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان «واکاوی نقش انتخاب‌های فرهنگی در شکل‌گیری ساختار خانه‌های بومی (نمونه موردی: خانه‌های اردبیل در اواخر قاجار و پهلوی اول)» اشاره کرد. علاوه بر این، نتایج پژوهش حاضر با مطالعات اومانا و همکاران (۲۰۲۴)، ایوانینوو و همکاران (۲۰۲۴)، اجوفوه و همکاران (۲۰۲۳)، موسکاتلی (۲۰۲۲)، یانگ و همکاران (۲۰۲۲)، مصطفی و همکاران (۲۰۲۲)، فوسکی و همکاران (۲۰۲۰) و المحنادی و همکاران (۲۰۲۰) نیز همخوانی دارد و نشان می‌دهد که فرهنگ و هویت محلی نقش کلیدی در شکل‌دهی فضاها می‌سکونی دارند.

روش تحقیق حاضر از نوع ترکیبی کیفی و کمی بوده و در دو مرحله اجرا شد. در مرحله اول، روش کیفی داده‌بنیاد بر اساس نظریه اشتراوس و کوربین به کار گرفته شد تا با استخراج مفاهیم و مقوله‌های اصلی، چارچوب اولیه مدل شکل گیرد. در مرحله دوم، تحلیل داده‌ها با استفاده از روش معادلات ساختاری انجام شد تا روابط بین ابعاد و مؤلفه‌ها بررسی و تأیید شود. تحلیل آماری داده‌ها در دو سطح صورت گرفت: سطح توصیفی با استفاده از شاخص‌هایی مانند فراوانی، درصد و میانگین و سطح استنباطی با بهره‌گیری از تحلیل عاملی تأییدی. برای پردازش داده‌ها نیز از نرم‌افزارهای SPSS 22، LISREL 8.54 و Excel استفاده شد.

نتایج تحلیل نشان داد که تمام ضرایب ابعاد و مؤلفه‌های مدل معنادار هستند. بر اساس یافته‌ها، ابعاد مدل شامل موارد زیر می‌باشند:

- شرایط علی با سه مؤلفه: سنت‌های تاریخی در معماری، باورها و ارزش‌های فرهنگی، شرایط اقلیمی-بومی.
- راهبردها با سه مؤلفه: بازآفرینی الگوهای سنتی، آموزش فرهنگ‌محور به معماران، مشارکت جامعه محلی.

همچنین بیشترین تأثیر در هر بعد به ترتیب شامل موارد زیر است:

- در بعد شرایط علی، مؤلفه «برخورد با طبیعت» با میانگین ۰.۸۹ بیشترین سهم را دارد.
- در بعد شرایط زمینه‌ای، مؤلفه «هنر، استعداد و ذوق معماران» با میانگین ۰.۸۷ بیشترین تأثیر را دارد.
- در بعد شرایط مداخله‌گر، مؤلفه «ارزیابی مسکن» با میانگین ۰.۹۶ بیشترین سهم را دارد.

- در بعد راهبردها، مؤلفه «جنبه‌های زیبایی‌شناختی» با میانگین ۰.۹۵ بیشترین تأثیر را دارد.
- در بعد پیامدها، مؤلفه «رعایت فرهنگ» با میانگین ۱.۷۷ بیشترین نقش را در تأثیرگذاری فرهنگ بومی در طراحی ساختمان‌های مسکونی ایفا می‌کند.

این یافته‌ها نشان می‌دهد که پدیده محوری بیشترین سهم و پیامدها کمترین سهم را در مدل نهایی دارند. نتایج پژوهش همچنین بر اهمیت تلفیق فرهنگ بومی در طراحی مسکن و توجه به ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی تأکید می‌کنند و می‌توانند راهنمایی عملی برای معماران و برنامه‌ریزان در طراحی ساختمان‌های مسکونی مقاوم و فرهنگ‌محور فراهم کنند.

دستاوردهای سیاستی این پژوهش برای نهادهای سیاستگذار بسیار حائز اهمیت است. این دستاوردها شامل:

- (۱) ضرورت اصلاح مقررات ملی و محلی ساختمان به نحوی که ضوابطی انعطاف‌پذیر و مبتنی بر ویژگی‌های بومی هر منطقه (اقلیم، فرهنگ) را جایگزین دستورالعمل‌های یکسان کنونی کند.
- (۲) طراحی بسته‌های مشوق مالی و حمایتی (مانند پرداخت یارانه، اعطای تراکم تشویقی) برای سازندگان و خریداران مسکن‌هایی که الگوهای بومی‌گرا و پایدار را به کار می‌گیرند.
- (۳) بازنگری در سرفصل‌های آموزش معماری و شهرسازی در دانشگاه‌ها و مؤسسات فنی حرفه‌ای با هدف گنجاندن واحدهای اجباری در زمینه معماری بومی، *anthropology of Space* و طراحی مشارکتی.

با این حال، تحقق این راهبردها و دستاوردهای سیاستی باموانع اجرایی متعددی روبروست که باید به صورت صریح شناسایی و مدیریت شوند:

- مقاومت ذینفعان قدرتمند: بخشی از بازار ساخت و ساز و توسعه دهندگانی که منافع کوتاه مدت آنان در تولید انبوه مسکن‌های استاندارد شده و کم‌هزینه تأمین می‌شود، ممکن است در برابر تغییرات مقاومت کنند.
  - فقدان دانش فنی و نیروی متخصص: کمبود معماران و پیمانکاران آشنا با روش‌های ساخت سنتی - مدرن، اجرای پروژه‌های الگویی را با دشواری مواجه می‌سازد.
  - تعارض میان الزامات اقتصادی و فرهنگی: در بسیاری از موارد، طراحی‌های فرهنگ‌محور ممکن است در کوتاه مدت هزینه بالاتری داشته یا تراکم کمتری ایجاد کنند، که این امر جذابیت آن را برای سرمایه‌گذاران کاهش می‌دهد. مدیریت این تعارض نیازمند سیاستگذاری هوشمندانه و ایجاد توازن بین منافع مختلف است.
  - چالش‌های مدیریت مشارکت: فرآیندهای مشارکت واقعی، زمان‌بر و پرهزینه هستند و نیاز به مهارت‌های ارتباطی و تسهیل‌گری خاصی دارند که در نظام حرفه‌ای کنونی چندان مرسوم نیست.
- مدل ارائه شده نشان می‌دهد که تأثیرگذاری فرهنگی بومی بر طراحی مسکن، فرآیندی خطی و ساده نیست، بلکه در شبکه‌ای پیچیده از عوامل مختلف و گاه متعارض شکل می‌گیرد. برخلاف برخی دیدگاه‌های نوستالژیک که بازگشت به گذشته را تبلیغ می‌کنند، یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که راهبرد مؤثر، «بازآفرینی» و نه «تقلید» صرف است. این امر نیازمند خلاقیت و نوآوری معماران برای ترکیب خرد جمعی گذشته با امکانات و ضرورت‌های زمان حال است. همچنین، غلبه نگاه اقتصادی به عنوان یک شرایط مداخله‌گر قوی، نشان می‌دهد

دهد که نمی توان صرفاً با استدلال های فرهنگی و زیبایی شناختی، بازار ساخت و ساز را متحول کرد. اینجاست که لزوم تدوین مشوق های اقتصادی (مانند تسهیلات بانکی یا تخفیف عوارض برای پروژه های بومی گرا و بازنگری در قوانین به عنوان یک بستر ضروری، آشکار می شود. از سوی دیگر، تأکید مدل بر مشارکت جامعه محلی، نقطه اتصال مهمی بین معماری و علوم اجتماعی است و یادآوری می کند که طراحی مسکن بدون درک زیست جهان ساکنان آن، محکوم به شکست یا بی اثری است. پیامدهای مدل، به ویژه تقویت هویت و پایداری اجتماعی، با اهداف کلان توسعه پایدار و تاب آوری شهری همسو است و نشان می دهد که توجه به فرهنگ بومی، امری لوکس یا حاشیه ای نیست، بلکه بخشی ضروری از راهبردهای توسعه پایدار شهری است.

منابع:

- بشیرزاده، سحر؛ مفاخر، فرشاد؛ و سهیلی، جمال الدین. (۱۴۰۲). بررسی تأثیرات فرهنگ بر تغییرات الگوی خانه های بومی در روستای طولارود بالای شهرستان تالش، پژوهش های روستایی تابستان ۱۴۰۱ - شماره ۵۰، ب (وزارت علوم) / ISC ۱۰ صفحه - از ۳۵۱ تا ۳۶۰)
- بهرامی نژاد؛ و کابلی، محمدهادی. (۱۴۰۲). تبیین شاخص های پیوست فرهنگی در معماری ساختمان های قضایی بر اساس جهان بینی اسلامی. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ، ۱۶(۶۲)، ۱۸۷-۲۱۹.
- بهنام، مهسا. (۱۴۰۳). بازساخت مولفه های فرهنگ و هویت در معماری بومی نمونه موردی: جزیره کیش، نشریه جغرافیا و روابط انسانی، ۷(۱)، ۳۳۳-۳۵۷.
- بوزرجمهری، قاسمی؛ سربرقی مقدم طرقله؛ و تکتیم، محمودی. (۱۳۹۴). بررسی پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری پایدار روستایی. اولین همایش بین المللی علمی- راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران چالش ها و چشم اندازها.
- جعفری، امین و ذبیحی، حسین. (۱۴۰۰). تأثیر فرهنگ بر فرم خانه های بومی شمال ایران، مورد مطالعاتی: خانه های بومی بابل و بابلسر، معماری و شهرسازی آرمان شهر تابستان - شماره ۳۵، علمی- پژوهشی (وزارت علوم) / ISC ۱۴ صفحه - از ۷۷ تا ۹۰)
- شاه چراغ، فاطمه السادات؛ حاج بابایی، نیلوفر؛ مقدم حبیب زاده، محسن؛ و رسولی، سید حسن. (۱۴۰۳). بررسی عوامل موثر بر طراحی الگوی معماری بومی در شکل گیری مسکن روستایی در استان مازندران - پژوهش های کاربردی در فنی و مهندسی بهار ۱۴۰۳ - شماره ۳۴ (۳۳ صفحه - از ۲۷۳ تا ۳۰۵)
- علی محمدی، غلامرضا؛ و عبدالهی، رکسانا. (۱۳۹۷). تبیین مبانی نمودن فرهنگ در معماری بومی ایران و ارتباط آن با ایجاد حس تعلق به مکان، مدیریت شهری و روستایی بهار - شماره ۵۰، علمی- پژوهشی (وزارت علوم) / ISC ۱۴ صفحه - از ۳۱ تا ۴۴)

غفاری، متینه، ۱۴۰۳، تاثیر فرهنگ بر معماری بومی، نهمین کنفرانس بین المللی مهندسی عمران، سازه و زلزله، تهران، <https://civilica.com/doc/2035693>

فیض زاده کریق، مهرناز و تورانی، جیران و مهدی نیا، سحرالسادات و یزدانی، فرناز، ۱۴۰۴، تحلیل نقش معماری بومی در طراحی پایدار مجتمع های مسکونی امروزی، دوازدهمین کنفرانس بین المللی ایده های راهبردی در معماری، عمران و شهرسازی ایران، مشهد، <https://civilica.com/doc/2300343>

گل محمدی، محمد؛ عبدالله زاده طرف، اکبر؛ و عدالت خواه، محمد (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت بندی عوامل فرهنگی موثر بر ساختار کالبدی شهر با تاکید بر معماری بومی (مطالعه موردی: شهر سراب)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی زمستان - شماره ۵۹، ب (وزارت علوم) / ISC ۱۸ صفحه - از ۳۴۱ تا ۳۵۸

محمد حسینی، پریسا؛ جهانی دولت آباد، اسماعیل؛ حیدری، علی اکبر؛ و جوان فروزنده، علی (۱۳۹۹). واکاوی نقش انتخاب های فرهنگی در شکل گیری ساختار خانه های بومی (نمونه موردی: خانه های اردبیل در اواخر قاجار و پهلوی اول)، پژوهش های معماری اسلامی زمستان - شماره ۲۹، ج (وزارت علوم) / ISC ۲۴ صفحه - از ۶۱ تا ۸۴

محمدی، علی؛ محمدی یگانه، بهروز؛ عینالی، جمشید و محمدزاده، اعظم (۱۴۰۳). تبیین اثرات گردشگری سبز بر بازآفرینی اقتصادی روستا و تغییرات اجتماعی فضا (مطالعه موردی: جشنواره گیلان روستای شیت در شهرستان طارم). پژوهش های جغرافیای اقتصادی doi: 10.30470/jegr.2025.2047244.1249, -, ( ), , هنرجو، اکبری نامدار؛ و سینگری، درس خوان (۱۴۰۳). ارزیابی اثرگذاری ساختمان بلند بر ادراک ساکنان در بافت تاریخی فرهنگی شهر تبریز. فصلنامه علمی مطالعات میان فرهنگی، ۱۸ (۵۷).

ولی زاده، رضا؛ سیدمهدی قدوسی فر؛ و پریناز فتاحی (۱۳۹۲). تاثیر عوامل فرهنگی و اقلیمی بر روند شکل گیری معماری پایدار شهری مطالعه موردی: شهر تبریز، همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری، بوکان، شرکت سازه کویر، https://www.civilica.com/Paper-SAUD01-SAUD01_563.html

Ajufoh, M., Prucnal-Ogunsote, B., & Enwerekowe, E. (2023), Evaluating Effects of Culture on The Spatial Evolution of Residential Buildings: A Case Study of Bauchi House Forms, *Archiculture*, 5 (1), 62-72.

Al-Mohannadi, A., Furlan, R., & Major, M. D. (2020). A cultural heritage framework for preserving Qatari vernacular domestic architecture. *Sustainability*, 12(18), 7295.

Bennett, O. (2024). Cultural policy, cultural pessimism and postmodernity. *International Journal of Cultural Policy*, 2(1), 67-84.

Fouseki, K., Newton, D., Murillo Camacho, K. S., Nandi, S., & Koukou, T. (2020). Energy efficiency, thermal comfort, and heritage conservation in residential historic buildings as dynamic and systemic socio-cultural practices. *Atmosphere*, 11(6), 604.

Gray, C. (2020). Governing cultural policy: A case study of the UK. *Policy Studies*, 31(2), 215–231.

Hood, C. (2023). *The tools of government*. Macmillan.

Howlett, M., & Ramesh, M. (2023). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems* (2nd ed.). Oxford University Press

Iwuanyanwu, O., Gil-Ozoudeh, I., Okwandu, A. C., & Ike, C. S. (2024). Cultural and social dimensions of green architecture: Designing for sustainability and community well-being. *International Journal of Applied Research in Social Sciences*, 6(8), 1951-1968 .

Moscatelli, M. (2022, May). Cultural identity of places through a sustainable design approach of cultural buildings. The case of Riyadh. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1026, No. 1, p. 012049). IOP Publishing.

Mostafa, O. H., Gabr, H. S., & ElSemary, Y. M. (2020). Communities' culture within architecture morphology impact on housing design in new cities'. *Journal of Engineering and Applied Sciences*, 67(7), 1783-1802.

O'Brien, D. (2024). *Cultural policy: Management, value and modernity in the creative industries*. Routledge.

Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (2020). *Implementation: How great expectations in Washington are dashed in Oakland*. University of California Press.

Shepherd, S. M., Delgado, R. H., Sherwood, J., & Paradies, Y. (2018). The impact of indigenous cultural identity and cultural engagement on violent offending. *BMC public health*, 18, 1-7.

Umana, A. U., Garba, B. M. P., Ologun, A., Olu, J. S., & Umar, M. O. (2024). The impact of indigenous architectural practices on modern urban housing in Sub-Saharan Africa. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 23(03), 422-433.

Yang, H., Qiu, L., & Fu, X. (2021). Toward cultural heritage sustainability through participatory planning based on investigation of the value perceptions and preservation attitudes: Qing Mu Chuan, China. *Sustainability*, 13(3), 1171.